

Zkušenost a myšlení

Často slyšíme, že veškeré naše vědění má nebo musí být založeno na zkušenosti. Ale co je to vlastně zkušenost? V kořeni toho slova (v češtině) je poukaz k zakoušení; ovšem není nic subjektivnějšího než právě takové „zakoušení“ – to, jak určité situace nebo děje zakoušejí různí lidé, se individuálně liší podle vnímavosti i podle inteligence, ale je závislé také na předchozích znalostech. (A znalosti nepocházejí vždycky z osobních zkušeností, ale jsme do velké míry závislí na zkušenostech jiných lidí, často nejen na jejich zkušenostech, ale i na tom, jak své zkušenosti přebírali a pak předávali třeba v dlouhé tradici. A mezi těmito „zkušenostmi“ je vždycky mnoho prvků či složek, které musely být vymyšleny, opravdu vynalezeny, aby „zkušenostní materiál“ mohl být vůbec nějak utříděn a zpracován. Myslím, že můžeme naprosto legitimně říci, že není žádných takových zkušeností, které by se obešly (nebo vůbec mohly obejít) bez jistého zpracování některými myšlenkovými kroky (postupy, tj. cestami, „metodami“ včetně různých myšlenkových nástrojů atd.), které na žádných zkušenostech nemohly být založeny, ale které pak mohly být zkoušeny či vyzkoušeny, a mohly se osvědčit nebo neosvědčit atd. To znamená, že je možno mít jisté zkušenosti s užíváním takových prvků nebo složek, ale že je není možné z nějakých zkušeností přímo odvozovat. Rozhodně tedy nemůžeme přijmout onu starou poučku, že všechno naše vědění pochází ze zkušenosti a jenom ze zkušenosti. Je tomu tak ostatně podobně jako s naším (smyslovým) vnímáním: nemůžeme (smyslově) vnímat nic než za pomoci a prostřednictvím našich smyslů, ale to ještě vůbec neznamená, že všechno naše vědění má svůj původ ve smyslech. Od toho, nač zejména senzualisté kladli takový důraz, totiž od tzv. bezprostředních smyslových dat (vjemů, vněmů, dojmů, impresí, počitků atd.) není ještě zdaleka žádná přímá a jakoby samozřejmá cesta k našim myšlenkám. A tak, jako zkušenost nemůžeme zakládat jen na smyslovém vnímání, nemůžeme ji ani redukovat na zkušenost smyslovou, o které někdy mluvíme jako o zkušenosti „vnější“, přesněji tedy zkušenosti s vnějšími, vnějškovými, předmětnými skutečnostmi. Vedle zkušeností s takovými „předměty“, „objekty“ máme přece také zkušenosti vnitřní, niterné. A to neplatí je tak, že máme svůj vlastní vnitřní, niterný svět; takový vnitřní či niterný světa mají i jiní lidé, a my se o tom můžeme opětovně přesvědčovat, i když rozhodně nikoli přímým smyslovým vnímáním jejich vědomí a jejich myšlenek. A to je právě principiálně důležité pro celé naše pochopení vztahu mezi zkušeností a myšlenkami (myšlením): myslit můžeme mnohé, k čemu nemají naše smysly vůbec přístup. A zkušenost s tím, jak myslíme i to, co nemůžeme smyslově vnímat, evidentně nemůže být zakládána na „vjemech“ či „počtících“ apod., i když s takovými někdy musí také počítat a pracovat. Velkým (a prastarým) dokladem je vznik geometrie (a vůbec matematiky v našem smyslu).

(Písek, 140610-2.)